

vak épen oly munkaképes egyén, mint az ép érzékű: az intézet azon növendékei, kik valóban figyelemre méltó zenei tehetséggel bírnak és a kikkél a tehetség kellő szorgalommal és kitartással párosul, képeztesenek hivatásos zenészekké.

Az ily növendékek, kik tehetségüknek és arravalóságuknak már az elemi osztályokban jelét adják, *nem lépnek át az ipari osztályokba, hanem mielőbb zene-osztályokba osztatnak be, a hol kizárólag a zenében nyernek lehetőleg magas fokú kiképzést.*

A zene-osztályok tantárgyai: 1. Öszhangzattan. 2. Zene-elmélet. 3. Zongora, mint főtantárgy. 4. Hegedű, mint főtantárgy. 5. Orgona, mint főtantárgy. 6. Zenekari hangszerek.

Mind a zene-osztályok, mind az iparosztályok növendékei azonban a képzés egész ideje alatt *ismétlő-oktatásban részesülnek*, melynek célja az intellectualis képzés kiegészítése, pótlása.

Az ismétlő-tanfolyam tantárgyai: 1. Hit- és erkölcstan. 2. Olvasás és írás, 3. Felolvasások közhasznú és szakismeretek köréből. 4. Ének. 5. Tornászati. 6. Tanulságos kirándulások.

Ily rendszer mellett elérhető az, hogy az intézet minden növendéke önállóvá, kenyérkeresővé lesz, akár ipari, akár zenészi pályára képeztetik ki.

A francia és svájci intézetekben a zene dominál és igen sok zenészt képeznek; viszont azonban ezen intézet növendékei közül igen sokan lesznek koldusokká és menházak lakóivá és igen sokan elzüllebenek.

A német és orosz intézetekben ellenben a zenét majdnem egészen mellőzik és kizárólag az ipari képzésre fektetnek fősúlyt. Miért is ezen intézetekben a kedélyképzés tagadhatatlanul elhanyagoltatik ugyan és nem egy zenei tehetség vész el: ezzel szemben azonban el kell ösmerni, hogy a német intézetek növendékei önállókká, kenyérkeresőkké válnak, de sőt nem ritkán kezük munkájával még csekély vagyonra is tesznek szert.

Szerény véleményem szerint az általam fentebb ajánlott és a mai viszonyaink között legcélszerűbb rendszer megóv az ily szélsőségektől.

(Folyt. köv.)

ROBOZ JÓZSEF.

ZENEI NEVELÉSÜNK REFORMJA.

2. Polgári iskolák; felsőbb leányiskolák.

A polgári iskolák, valamint felsőbb leányiskolák újabb keletű intézetek. Az énektanítás ezekben is kötelező, mi arra mutat, hogy az intéző körök is számoltak a kor követelményeivel. Az ének-

tanítás itt már a szaktanításból indul ki s az lehetővé teszi, hogy tanítását hivatásszerű zenészek, szakemberek lássák el s az eredmény már kielégítőbb is. Az énektanítás módszerének tárgyalása e helyen nem képezheti feladatokat; a szakembereknek, kikre ez intézetekben az éneket bizzák, amúgy is tisztában kell lenniök feladatukkal. Így contemplálja ezt tantervük is. A hiba, melyen segíteni kell, abban rejlik, hogy általában kevés a heti óra-számuk. Az 1868-iki XXXVIII. törvényczikk polgári fiú-iskolai tanterve két-két osztálynak együtt hetenkint 1 órát juttat, a mi képtelenség, melyen már a községi iskolák legnagyobb része maga változtatott. Valamivel több a polgári leány-iskolákban: az I. osztályban heti 2 óra, a többiben már csak heti 1 óra. De ez sem elegendő és föltétlenül többet kíván, illetőleg a fiú- és leányiskolákban egyaránt heti 2 órát osztályonként, hogy komoly cél és eredmény legyen e tantárggyal is elérhető. A felsőbb leányiskolák egészen azt a tantervet követhetik, melyet a polgári leányiskolák; mind a tananyag, mind a módszer azonos lehet. A polgári fiú- és leányiskolák tantervei az énekre nézve igen felületesek; csupa általánosságokban mozognak s nem adnak biztos útmutatásokat. A tananyagot osztályonként pontosan meg kellene határozni, úgy, miként azt más tantárgyaknál látjuk, azzal az útmutatással, hogy a zene-elmélet lehetőleg gyakorlatilag taníttassék s hogy kiválóan az énekekből induljon ki. A tantervek más felől igen szűkszavúak; még a legfőbb dolgokra nézve sem adnak kellő útmutatást. Kíváncsok volna annak meghatározása is, hogy hol kezdődjék a karének többszólamúsága, mert az szorosan összefügg a növendékek hangkörével és zenei képzettségével. Az eddigi gyakorlatnak megfelelően az I. és II. osztályok beérhetnék az egy- és kétszólamú karénekekkel, a III. és IV. osztály a két- és háromszólamúval. A leányiskolánál kevésbé lehet foglalkozni már a négyszólamúval is, azért még az V. és VI. osztályokban is a fősúly a két- és háromszólamú karra fektetendő. Az összes osztályokból nagyobb iskolai ünnepségekre közös kar lehetne szervezni, az előadás érdekét így az összes növendékek bevonásával fokozni. Az is teljesen érthetetlen, hogy miért indul ki a polgári leányiskolák tanterve a hallás után való énektanításból; hogyan függ ez össze az alappal, a népiskolai énektanítással, hol már rendszeres kottatanítás van előírva. Szóval az 1868-iki XXXVIII. t.-cz. gyökeres átdolgozást kíván e tekintetben is. Elég volt abból vagy három évtizeden át.

Különben a polgári és felsőbb leányiskolai énektanításon legtöbbet lendítene a zenetanárok ügyének rendezése, illetőleg javítása. Többet eredményezne ez bárminő szép és helyes tantervnek törvénybe-iktatásánál; mert a tanterv jórészt írott malaszt szokott maradni, ha nincsenek tanerők, kik végrehajtsák.

3. A középiskolában.

Valamennyi iskola közt a középiskola bánik legmostohábban az énekkel. Gymnasium és reáliskola egyaránt alig törődik vele. Rendkívüli tárgy, melynek nincs előírva sem célja, sem feladata, sem tananyaga, sem módszere. Tanítójától a középiskolában nem kértek qualificatiót s a legtöbb esetben valamely intézeti rendes tanár vállalkozott rá; hogy ért-e hozzá, vagy nem, az nem jön tekintetbe. S ez még a legjobb állapot, mert ilyen esetben legalább fegyelem van s az ének-leczke nem lesz botrányos rendetlenségek órája. Erre az állapotra gondolt Köstlin, azt mondva: «Die Singstunde darf nicht als *Bummelstunde*, der Gesangunterricht nicht als *Nebenfach* behandelt werden.»*

Természetes, hogy kivételek itt is vannak, mert akad a tanárok között akárhány, a ki érti a dolgát és jó eredménnyel tanít, de az is tény, hogy a középiskolai énektanításban legnagyobb részt teljes zavar és rendszertelenség uralkodik. Az éneknek, mint rendkívüli tantárgynak tanítása mellett is lehetne czélszerűbb módon és megfelelő szervezéssel többre menni, de a reformnak gyökeresnek kell lenni; azért első helyen azt sürgetnök, hogy tétessék az énektanítás a középiskolában kötelezővé. Mert az éneknek a középiskolában jórészt elhanyagolt æsthetikai nevelésünk javításához kell hozzá járulni; a modern embernek ezzel kell kedélyi műveltségét kiegészíteni, főleg nálunk, hol a lélek öszhangzatos műveltsége annyira el van hanyagolva.

A középiskolai énektanítás szervezésének első feladata az volna, hogy legalább az alsó négy osztályban kötelezővé tétessék. Ez nálunk kissé túlzottan és követelően hangzik, pedig másutt, pl. Németországban régóta úgy van. Némelyek az ének kötelező tanítását talán soknak is találhatnák, azt gondolva, hogy ez úton min-

* Köstlin. Die Musik als christliche Volksmacht. Hailbron. 1886. 17. lap.

den középiskolai tanulóból s így minden műveltebb emberből énekest akarnának képezni, pedig ennek veszedelme nem oly nagy. Hiszen tanítják a középiskolában a rajzot is, és hány ember válik azért festővé? Tanítják a vers- és költészettant is, de nem azért, hogy költőket képezzünk; hanem, hogy felkölsük a költői művek iránti érdeklődést és lehetővé tegyünk azok minden irányban való megértését. Az sem okozhat az éneknek kötelezővé tételénél bajt, hogy sok tanuló nem bír használható hanganyaggal, hogy legalább tíz százaléknak nincs zenei hallása; ezek fölmenthetők, miként fölmentik a tornászat alól azokat, a kiknek testi szervezete folytán e tantárgy tanulása nem válik lehetségessé. Ez különben alig szorúl fejtegetésre; hiszen ott az elemi iskola, ott vannak a polgári és felsőbb leányiskolák, valamint a tanítóképző-intézetek, hol az ének mindenütt kötelező s nem okoz keresztülvitele nehézségeket. Csodálatos dolog, hogy a népiskola után a középiskolában egyszerre csak megszakad az énektanítás; miért maradt ki épen innen, az általános műveltséget szolgáló iskolákból? Mit szóljunk mi, mikor Langhans még a német gymnasiumot is művészet-ellenesnek nevezi s azt kívánja, hogy mellőzze majdnem kizárólag philologiai jellegét a művészeti tanulmányok megfelelő kibővítésével.*

A néhány órai kötelező énektanítás biztos alapot vetne az énekben való továbbhaladásra, a mennyiben a felső osztályokban már beérhetnők facultatív tanításával. Mert a tanulók megszeretvén az éneket az alsó osztályokban, szívesen jelentkeznének a felső osztályokban a karban való éneklésre.

Az alsó osztályokban heti 2 órát kellene szánni az énektanításra és kettőt a karénekekre; e szerint párhuzamos osztályok nélküli középiskolákban heti 10 óra jutna az énektanárnak. Szászország gymnasiumaiban és reál-gymnasiumaiban heti 12 óra esik az énekekre; Poroszország gymnasiumaiban a két alsó osztályban heti 4 óra, a reál-gymnasium három alsó osztályában heti 6 óra; Württemberg gymnasiumaiban heti 8 órában tanítják az éneket, a reál-gymnasiumban heti 3 órában.**

Hogy mire mehet a jól vezetett és szervezett középiskolai énektanítás, azt bebizonyította már valami két évszázad előtt a nagy Bach Sebestyén, ki nagyszabású motettáit, cantateit és cho-

* Langhans. Das musikalische Urtheil. Berlin, 1886.

** Középiskolai tantervek. I. füzet. Budapest, 1889. Eggenberger.

ráljait a gymnasium énekeseivel adatta elő Lipcsében, pedig művek ma már felnőtt, iskolázott énekeseeknek is felette sok nehézségeket okoznak. Poroszországban különben ma is képesek Händel oratoriumait középiskolai énekeseikkel előadni.

Hogy merre fordul a közeljövőben középiskoláink sorsa, azt ez idő szerint még nem tudhatni; de azt hiszem, kevés kilátás van arra, hogy az éneknek, mint új, kötelezett tantárgy behozatalának organikus változtatása foganatosíttatnék. Addig is azonban, míg ez az ideálisabb állapot létre jöhetne, mondjunk el egyet-mást arra nézve, hogy miként lehetne a mostani állapoton segíteni, illetőleg, hogy miként szerveztessék az éneknek, mint rendkívüli tárgynak sikeresebb tanítása.

Az éneknek, mint rendkívüli tantárgynak tanításánál az első feladat azt úgy szervezni, hogy a tanulóknak ne kelljen érte külön tandíjat fizetni, hogy ingyenes legyen az énektanítás. Ezt alig találjuk nálunk egy-két helyen így. Majdnem mindenütt a tanulók krajczáraiból fedezik az énektanár honoráriumát, a beszerzendő zeneműveket, sőt néha a szükséges hangszert is. Sok helyen nincs énektanítás, mert nincs miből fizetni az énektanárt s így nem is léptetik életbe; helyenként egy-egy rendes tanár végzi ingyenesen, vagy valamely ambíciózus, muzsikális felsőbb osztályu tanuló veszi kezébe a karnagy botot. Egyik olyan baj, mint a másik, s legnagyobb, midőn a tanulóktól külön tandíjat szednek az énektanításért. Az a havi vagy félévi illeték, ha még oly csekély is, sok nehézséget okoz és jórészt visszatartja a tanulókat az énektől, megakadályozza őket az énekekben való tömeges részvételben. Pedig erre szükség van; mert az éneknek, mint rendkívüli tárgynak tanításánál az iskolai ünnepségeket emelő karének képezi a fő-czél; rendszeres énektanítás összesen heti 2—3 órában, a megnyit a karénekre most fordítanak, nem lehetséges. A karének pedig a közreműködők nagyobb tömegét kívánja s az ingyenes énektanításánál, ha az énektanár csak némi érdeklődést képes is kelteni, létre is jön. Tapasztalatból tudom azt.*

* A budapesti IV. ker. reáliskolában, hol az éneket is tanítom, szintén ingyenes a tanítás, és jelentkezik az énekre majdnem valamennyi tanuló, kik közül a jobbakat, a karban használhatókat kiválasztom, a mennyiben csak a hangjuknál fogva képeseket bocsájtom az énekhez, mellőzve a beteg hangszervvel vagy rossz zenei hallással bírókat, valamint azokat, kiknek

Hogy az énektanítás ingyenes legyen, szükséges az énektanár dotatiójáról gondoskodni s az a legkönnyebben úgy volna elérhető, ha a beírási díj országszerte, mondjuk, 1 frttal emeltetnék. Ebből azután kifutná az énektanár csekély honorariuma s fedezhetőek volnának más apró kiadások. A beírási díj e csekély emelése a szülőket terhelné ugyan, de módot nyujtana arra, hogy a tanulók az énekben is kissé rendszeresebb oktatást nyerjenek.

Ha az állam, valamint a községek és felekezetek gondoskodnak az énektanároknak, ha nem is megfelelő, de legalább némi honorálásáról, akkor már jogosan megkívánhatja tőlük e szakban is a qualificatiót. Középiskolai énektanárok képesítésének ügye különben tudtunkkal már foglalkoztatja a vall.- és közokt. miniszteriumot s annak végrehajtása valószínűleg már legközelebb meg fog történni.* Ez mindenesetre elhatározó lépés lesz a középiskolai énektanítás rendezéséhez, s maga után fogja vonni az énektanárok megfelelő dotatiójának keresztülvitelét; mert az csak nem tehető föl, hogy az állam képesített szakembereket a tanulóktól szedett s keservesen összegyűlő krajezárokból honorálja, vagy talán, hogy ingyenes tanításukra számítson továbbra is.

Az ének tanítására képesített szakemberek alkalmazásával rendkívül sokat nyerne az ügy; a tanulók megkíméltetnének a dilettáns experimentumoktól. Ez azonban nem zárná ki, hogy zeneileg képzettebb rendes tanárok is meg ne bízassanak az énektanítással, hogy a kik eddig tanították, meghagyassanak, a képesítést csak a jövőben alkalmazandóktól követelve. Az átmenet némi engedményeket kíván.

A középiskola énektanári képesítésének rendezésére és szervezésére az állam intéző köreit a középiskolai tanítás eddigi eredménytelensége vezette, sőt mondjuk, annak a veszedelemnek a fölismerése, melyet az eddigi rendszertelenség okozott. Mert az bizonyos, hogy a legtöbb helyen az ének nem a zenei ízlés fejlesztője

hangja mutatio alatt áll. A tanulók között a fölvételért egész nemes verseny fejlődött ki; kitüntetésnek tartják a fölvételt, büszkéek arra, hogy a karének tagjai lehetnek. Az 1894/5. tanévben 190, a folyó 1895—96. tanévben 220 a karének tagjainak létszáma. Meglehet különben, hogy a tanulók e nagy érdeklődése és ügybuzgósága nem csupán az énektanítás ingyenes voltának kifolyása; talán hozzájárulnak más tényezők is azok fölkeltéséhez?

* Időközben már meg is történt.

s nem hangképzés és fejlesztés, hanem valóságos hangrontás. Az énektanítás alig egyéb, mint néhány karéneknek az iskolai ünnepekre való össze idomítása, a mi sok fáradságba kerül, mivel a tanulók jórészt nélkülözik az előzetes elméleti és gyakorlati képzést, holott ezen alapon a karének nem okozna nehézséget, hanem még fokozná az énektanulás kedvét. Rendszeres elméleti és gyakorlati énektanítás haladjon tehát párhuzamosan a karénektanulással. A karének-óra azonban csak akkor lesz érdekes és tanulságos, ha a tanár itt is foglalkoztatja a tanulókat az elmélettel, az énekek történelmi és æsthetikai oldalával. Mindezekből kitűnik, hogy a középiskolai énektanárnak az alapos zenei készségség mellett teljesen kell bírnia a magyar nyelvet, tisztában kell lennie a magyar vers rhythmusával, teljes jártassággal kell bírnia a zenetörténetben, ízlését zene-æsthetikai műveltség kell, hogy szabályozza, s ismernie kell az emberi hangszerv élet- és egészségtanát. A középiskolai énektanári képesítés bizonyára ki fog terjeszkedni e tényezőkre, melyek ez idő szerint még kevés ének-tanárban találhatók meg.

A középiskolai karének azonban csupán a gyermek- és vegyeskar cultiválhatja; a férfikar kiküszöbölendő, sőt egyenesen eltiltandó. Pedig sok helyen művelik, mi ízléstelenség s a fejletlen fiatal hang elleni visszaélés; igazi hangrontás. A középiskola felsőbb osztályú tanulóinak életéveiben a hang ugyanis sokkal fejletlenebb, hogyszem ott a négyszólamú férfikar célhoz vezető lenne. Azok, a kiket az első tenorhoz osztanak be, rendesen elveszítik hangjukat. Minő fény- és színtelen az oly férfikar, melyben az első szólamot ezek a fátyolozott hangú, keservesen erőlködő éretlen tenorok vezetik. Hiszen még a kifejlett hangú férfi-énekesekből álló férfikarnál is sokkal szebb és kifejezőbb a vegyeskar; több hangszínnel és nagyobb kifejező képességgel bír. És valóban vétek is lenne nem vegyeskart képezni, a férfihangok mellett a szép csengő szoprán és alt fiúhangokat fel nem használni, mikor e hangok a fejlettség legszebb virágában találhatók együtt épen a középiskolákban, a legintelligensebb körben. Jól tudták ezt az egyházi zene virágkorában a régi classicus iskola nagy-mesterei, midőn a legnehezebb polyphon-énekekben gyermekekkel énekellették a szopránt és altot. A római iskola legszebb énekei, Palestrina remekművei gyermekek vezerszólamaival adattak elő s Róma Szent Péter-templomában ma is fontos szerepet játszanak a nagy vegyeskar gyermekénekesei, elő-

adva velük a legnehezebb contrapunctikus énekeket. Így nevelték maguknak iskolás gyermekekből az énekeseket később is, a vegyeskarban felhasználva a sajátos bájjal bíró gyermekhangokat és most is szívesen alkalmazzák a vegyeskarban a zeneköltők, hogy új hangszínt nyerjenek. Németországon a currenda-énekesek nevezetes institutiója révén fejlődött ki a vegyeskar. Már a XV. században találunk Németországon fiúgyermekekből énekkarokat, melyek currenda-énekesek nevezete alatt ellátták az isteni tisztelet énekét és köznapokon egy előénekes vezetése alatt énekelgettek az utczákon, házak előtt, keresztelőknél, lakodalmaknál és minden ünnepi alkalommal. A currenda-énekesek karai rövid idő alatt nagy művészi tökéletességre emelkedtek.

A fiúhangoknak vegyeskarban való felhasználása valóban régi keletű, több száz éves multja van, s azok az énektanárok, kik a középiskolában nem használják fel a rendelkezésükre álló e kitérő hanganyagot s inkább férfikkal vesződnek, azok zenei ízlésüknek valóban nem kedvező bizonyítékát adják.

Visszatérve javaslataink alapelveihez, első helyen ismét csak azt emelnék ki, hogy tétessék az ének a középiskolában kötelezővé, de addig is, míg e vitális organisatio megtörténhetnék, legalább szabályozzák az éneknek rendkívüli tárgyként való tanítását. Kíváncsinos azonban, hogy kötelező tanítása mielőbb keresztül vitessék. Az ének a népiskolában kötelező s egyszerre megszakad épen a középiskolánál; ha ez az intézkedés abból az alapelvből indult volna ki, hogy elegendő az életre az, a mit az énekből a népiskola nyújt, akkor minek szerepel ott a polgári és felsőbb leányiskolában, valamint a polgári fiúiskolában. Hiszen épen a középiskola törekszik magasabb általános műveltségre, a szív és lélek összhangzatosabb kimívelésére s épen innen maradt ki az ének! És miért? Nincs erre magyarázat. Pedig épen ez a tárgy volna hivatva arra, hogy az amúgy is a nyersségre hajló magyar ifjúság lelkét nemesítve, az időt vesztegető sok fölösleges foglalkozástól és nyegleségektől megóvja.

IV.

Zene-művészeti szakoktatás.

1. Zene-iskolák.

A népiskolában, valamint az általános műveltségnek szolgáló más iskolákban, a zene-, illetve énektanításról, mint láttuk, az állam úgy a hogy gondoskodott; de mit szóljunk a zenei szakiskolákról, melyek abszolút függetlenséget élveznek, mi a zeneművészeti oktatás teljes rendszertelenségét jelenti. Az állam ezekkel mitsem törődik. A zenének nem pusztán magán, hanem zeneiskolai tanításáról van szó, melyre minden zenész egyaránt jogot formál; mert a zene, törvényeink szerint, a szabad ipar elbánásában részesül. Ha valaki zene-iskolát akar nyitni, egyszerűen bejelenti az illető hatóságnál, kivetik az adóját és kiteszi a tábláját. Legjobb esetben, ha tetszik neki, folyamodik a vall. és közokt. minisztériumhoz; rendesen azonnal még a nyilvánossági jogot is kéri arra, hogy államérvényes bizonyítványokat is adhasson. Szerencsére e két utóbbi még nem történt meg, de az is elég, ha mint magán zene-iskola államilag engedélyezett címen úzi a rendszertelenséget.

Ez különben az eljárás majdnem mindenütt s vádja nem csupán a mi viszonyainkat illeti.

Minő másként áll a dolog, ha felekezetek, községek vagy magánosok elemi iskolát, polgári, középiskolát vagy bárminő más iskolát akarnak nyitni. Mennyi mindenről kell előzetesen elszámolniok: a tanerőkről, a helyiségről, a tantermekről, köbméterekben mutatva ki, hogy megfelelnek-e a fölveendő tanulók létszámának; a berendezésről, felszerelésről, tantervről és sok egyébéről. Az első föltétel természetesen az, hogy az állami iskolák megállapított tantervéhez a legszigorúbban alkalmazkodjanak. Zene-iskolák nyitásánál az állam mindezt mellékes dolognak tartja; nem is avatkozik bele a művészet szabadságának elve alapján.

A helyzet e visszásságát már rég fölismerték az egész külföldön; egyre halljuk a szakemberek panaszos fölajdulását, hogy történjék már valami e visszásságok megszüntetésére. Ezt az állapotot kívánja javítani Brendel, midőn a többi között a következőket mondja: «Ha a szépirásra kívánnak egy tanítót alkalmazni, nem

érik be azzal, hogy az az ember tud calligrafice írni, hanem még azt is követelik tőle, hogy valamely seminariumban végezte legyen tanulmányait; tekintettel vannak kiváltképen paedagogiai műveltségére s előnyt adnak annak, a ki hasonló szakképzettség mellett jobban megfelel az általános követelményeknek. A gymnasiumi tanárnál nem kutatják csupán azt, hogy tud-e görögül és latinul, másnemű követelmények mellett latba vetik még tudományos szellemét és intelligenciáját kisebb-nagyobb fokát. Csak zenei téren volt ez egészen másként; itt kizárólag a zenei szakra voltak tekintettel, magára a zenére, ha az illető különben alig tudott ötig számolni.»* Hasonlóképen panaszkodik Hahn, midőn azt mondja, hogy «minden zenész egyszersmind tanító; minden zenetanító, ki a zene terén nem képes boldogulni, vagy szabad idejét nem képes kihasználni, minden korosodó kisasszony, ki kénytelen a főköttő utáni vadászattal fölhagyni — zene-leckékkel próbál szerencsét. Ide tartoznak még a szemérmes szegények, kik a mi üres, felfuvalkodott, úgynevezett *társaságunk* viszonyai folytán a látszat megőrzéseért túlkiadásokba bonyolódva, mindenáron mellékkeresetre szorúlnak s a valóban szegény osztályokkal versenyre lépnek: zene-leckéket adnak s egészen megfelelő jövedelmi forrásra tesznek szert.»** És valóban, így jön létre a hivatatlan zenetanítók nagy sokasága, a nagy hajsza tanítványokért s a zenetanítóknak a tanítványoktól való függése.

Ausztriára nézve a zenei képesítés ügye az 1871. aug. 21-én kelt 107. sz. szabályrendelettel némileg rendezve van; de csakis némileg. Az úgynevezett *Staatsprüfung* tulajdonképen a középiskolák, tanítóképező intézetek, polgári és felsőbb leányiskolák zenetanításának képesítésére vonatkozik s igen szerény követelményeinél fogva zeneiskolák zenetanítására nem elegendő. E szabályzat csak az általános műveltségnek szolgáló iskolák zene-tanításáról gondoskodik, de egészen figyelmen kívül hagyja a zeneművészeti szaknevelésre való képesítést. Még nagyobb baj, hogy nincs gondoskodva e szabályzat kellő érvényesüléséről; a mennyiben az állam nem rendezett be zene-iskolát, hol a vizsgálat követelményei szerint elő lehet készülni, míg erre egy magán zene-iskola nem vállalkozott.

* Brendel. Die Organisation des Musikwesens durch den Staat. Leipzig. Kahnt. 1865. 16. l.

** Hahn. Die Staatsmusik der Zukunft. Berlin. Stilke. 1876.

Németországon a viszonyok már annyira érlelődtek, hogy a facultativ mellett a kötelező zenetanári vizsgálatokat sürgetik még a privát praxisra nézve is. A berlini zenetanárok egyesülete 1886. febr. 17-én emlékiratot adott be a porosz kultuszminisztériumhoz, azt kérve, hogy a zene-leczkéket adóktól állami vizsgálatot követeljenek, sőt Berlinben a rendőrség egyes kerületekben nem engedi meg a zene-conservatorium vagy igazgató cím használatát, hacsak okiratilag nem igazolja képességét az illető, kiindulva a doctor, orvos, nyelvtanár, fogorvos címek használatának analogiájából. Hasonlóképen cselekedett 18 berlini zene-igazgató, kérvényt nyújtván be a rendőrség elnökéhez, kérve a jogtalanul zene-iskolát nyitóknek eltiltását. E kérvények azonban kedvezőtlenül intéztettek el, mivel a törvény szabályai nem intézkednek erre nézve.

A nagy zenei műveltséggel bíró Prága városában a zene-tanítók egyesülete 1890. jul. havában hasonló szellemtől áthatott energikus felszólalásban ostromozza a viszonyokat, rámutatva a zenei nevelés terén mutatkozó visszaélésekre, egyszersmind orvoslást sürgetve. Hibáztatja, hogy a zenei főiskolákat végzett növendékek nem végeztek egyszersmind zene-tanítói tanfolyamokat, s hogy ilyen tanfolyamok a zene-intézetekben kiváltképpen nem existálnak. «A zenei főiskolákon — azt mondják — a zenei nevelés alig egyéb mint többé-kevésbé kifejlesztett ügyesség az illető hangszerezen vagy az énekben, néha némi virtuóztatás; ennyi az egész, mit a végzett növendék ilyen zenei főiskolákból az életbe visz. Ha ilyen «művészek» később a zenetanításhoz menekülnek, akkor valóban szomorúan néz ki a dolog. A nyomorúságos viszonyoknak azonban alantibb fokai is vannak: hegedűsök, kik hangszerüket alig tudják tartani, még a vonót sem tudják helyesen kezelni, — zongorajátósok, kik «művészetüket» sörházakban néhány kancsó sörért árulgatják, énekesek és énekesnők, kik elmivelt hangjukat hamar elveszítették: mindezek a zenetanításra adják magukat és *zenetanítók*, illetve *énektanárok* és *tanárnők* lesznek. Innen magyarázható az a tény, hogy a zenei tanítóságot jelenleg jórészt oly emberek repræsentálják, kik az általános műveltségnek teljes hijával vannak és szakmájukban is tudatlanok, kik boldogulásukat csak a honorárium olcsóságára alapítják s valóságos pusztítást visznek véghez a vezetésükre bízott zenei képességgel bíró ifjúságon, idejüket és pénzüket rabolva és minden jóízlés corruptióját terjesztve maguk körül. A legszomorúbb bizonyítékát adja ennek a legközön-

ségesebb, sőt még az erkölcsi érzetet is erősen sértő zenei ponyvairodalomnak (Gassenhauer-Literatur) oly borzasztó módon elharpódozott művelése még azokban a körökben is, melyekre eddigelé, mint műveltekre szoktak föltekinteni. A rossz elemi tanítás által beoltott bajokat pedig később semminemű tanítással sem lehet jóvá tenni, miként az a nyelveknél és a műveltség más tényezőinél még lehetséges.»

«Az összajjal szemben, mely a zene-tanítás morális és materiális betegségét képezi, — az egész zenei nevelés teljesen segedelem és védelem nélkül áll. Minden ipar törvényes védelemben részesül a kontárok ellen. Mindenféle ipariskolák hatósági felügyelet alatt állnak, szervezve vannak és törvényesen védelmezettek. Csak a *zenetanító*, kinek munkája a szellem és kedély leggyöngédebb operációján nyugszik, és a kinek éppen ezért ez alapon æsthetikai ízlése fejlesztésére van szüksége, miként ez annyira egyetlen művészeti ágban sem szükséges: csak ő van arra kárhozthatva, hogy védtelenül nézze, miként kontárkodik a zenei nevelésben minden hivatlan, speculálva a tömeg ítéletnélküliségére, merészen, büntetlenül, felelősség nélkül.»

Az érdekes elaboratum különben jól ismert bajok orvoslását sürgeti, melyek úgy a külföldön, mint nálunk valóban általánosak. Méltán fakadnak ki az ellen, hogy a zene-iskoláknak csupán az adóhivatal legfőbb hatásuk; kívánják, hogy szerveztessenek vizsgáló bizottságok; hogy a *zene-iskolák egyöntetűvé tétessenek, hogy a tan módszer és tananyag valamennyi zeneiskolán határozottatnék meg és ellenőriztessék; hogy a zene-iskoláknál létesíttessenek paedagogiai tanfolyamok, melyek alól egy növendék se mentessék föl s a t.*

A külföldnek a zenei nevelés javítására irányuló törekvései már nálunk is évek óta napirenden vannak; ezek folytán támadt az orsz. m. kir. zeneakadémián a zongoratanárképző tanfolyam, melylyel a magyar állam megelőzte az egész művelt külföld zeneiskoláit. Nincs a külföldnek egyetlen állami zene-iskolája, melyben a zenetanárképzést meghonosították volna; s mindössze négy-öt magánzene-iskola tett e téren kísérleteket, így Bécsben a Horák-féle zene-iskola, mely előkészít a szerény igényű osztrák *Staatsprüfungra*, nemkülönben a berlini *Breslauer*-féle zene-iskola, mely állami képesítés nélkül ad növendékeinek egyik-másik irányban paedagogiai képzést. Köln, Karlsruhe és Strassburg conserva-

toriumaiban megkezdett zene-paedagogiai tárgyalások, illetve előadások csak szerény kísérletek.

Zeneművészeti szaknevelésünk gyökeres reformjának és más irányú culturánknak megfelelő kiegészítése első helyen a meglevő zene-iskolák reorganizálását és újak állítását kívánja, és az állami felügyeletnek valamennyire kiterjesztését. Mielőtt azonban e nagy szervezési munka módozataira nézve megteszszük javaslatainkat, lássuk közelebbről a zenei műveltség postulatumait.

Azt mindenekelőtt örömmel konstatáljuk, hogy a zeneművészeti szaknevelés munkájával nem építünk homokba; mert a magyar ifjúságban a zenére igazi és nagy tehetség rejlik, a zeneművészeti hivatottság összes föltételeit megtaláljuk benne és csak fejletlen zeneművészeti viszonyainknak tulajdonítható, hogy ez a rátermettség legnagyobbbrészt a naturalismus- és dillettantismusban posványosodik el, vagy parlagon hever.

Hogy a zeneművészeti szaknevelés állami szervezése és rendezése nehezen megy nem csak nálunk, hanem világszerte, annak mélyen fekvő okai vannak, nehézségek, melyek a dolog természetéből erednek. E nehézségek azonban mégis legyőzhetők.

A zene mint a legáltalánosabb művészet az emberi szellem igazi szükséglete; az ember kedélyi világával ép oly bensőleg van összeforrvá, mint ikertestvére: a költészet. A zenét, éneket a felvad hottentot, pápua, eszkimó és más néptől kezdve föl a műveltség legmagasabb fokán álló népekig majdnem minden ember műveli. A zene hangszereit ép úgy megtaláljuk a legszegényebb pásztornál, mint a fejedelmek, királyok termeiben. A mit Schopenhauer a szellemre nézve *metaphysikai szükségletnek* nevez, azt, a zenét illetőleg, a *kedélyi élet szükségletének* nevezhetnők sebben minden ember megalkotja zenei tudása és képessége szerint a maga rendszerét. Ennélfogva lett a zene szabad művészetté, mely nem igen tűri a korlátozást, s így tanítása rendezésében is határt kell vonnunk. Ezt a határt átlépi a berlini zenei körök törekvése, kik, mint láttuk, a zenének nemcsak iskolai tanítására, hanem még a magán tanításra is nem csupán facultative, hanem kötelezőleg szeretnék a képesítés megszerzését előíratni. Ily beavatkozásra pedig, nézetünk szerint, az államnak nincs joga. A magán életben attól tanulhatunk, a kitől akarunk, s azt, ami nekünk tetszik; ha tanítónkat diploma nélkül is mesterünknek ismerjük el, ahhoz senkinek semmi köze.

A zenével való foglalkozásnak különböző céljai vannak;

némelyek csupán passióból tanulják, mások művészi czélból; némelyeknél a zene mellékes dolog, másoknál önczél. Ma már igen nagy azok száma, kik zenetanulással csupán azt a képességet akarják megszerezni, hogy általa kedélyi szükségletüket kielégíthessék s ezzel egyszersmind általános műveltségüket kiegészítsék, s ezeknek jóval kevesebb zenei műveltségre van szükségük, mint azoknak, kik mint művészek, vagy mint mesterek, vagy talán mindkét irányban keresnek existenciát. E szerint a zeneművészet tanításánál is szem előtt kell tartani a kétféle czélt: a zenei passió kielégítése képességének megadását és fejlesztését és a magasabb művészeti czélt. A zene-iskoláknak e szerint e kétféle czállal kellene tisztába jönni. Ez idő szerint majdnem valamennyi az utóbbira törekszik, a nélkül azonban, hogy e magas cél követelményeinek megfelelni képesek lennének. Pedig nem szükséges, hogy valamennyi zene-iskola a legmagasabb, tehát a művészeti képzés céljára törekedjék; ezt amugy sem tehetik. És mégis majdnem valamennyi zene-iskola ezt arrogálja magának, holott tökéletesen megfelelneek missiójuknak, ha legalább az elsőnek, a szerényebb követelményeknek megfelelni képesek lennének. A zene-iskolák első feladata, hogy minél könnyebb és több módot nyújtsanak a zenei műveltség megszerzésére; mert az csak öröndetes dolog, ha más pályára készülő ifjak, lányok alapos zenei oktatást nyerhetnek zeneiskolákban; ha könnyű szerrel és olcsóbban jutnak a zene-iskolákban jó mesterekhez azok, kiknek nincs módjukban magántanulás útján, drágán fizetett tanítóktól, mesterektől venni leczkéket. A zene-iskoláknak tehát az volna az egyik és általánosabb feladata, hogy terjeszszék az alapos zenei műveltséget s ezzel a kultúrának igen jó szolgálatot tennének, missiót végeznének.

A dolog így nagyon egyszerűnek és természetesnek látszik, pedig komplikáltabb; mert az élet számtalan körülményei igen gyakran változtatnak rajta. Hányszor fordul elő, hogy valaki, a ki csak mellékesen, mondjuk dilettáns czélból foglalkozott a zenével, később kényszerűségből, vagy lelkében igazi hatalommá vált hajlamánál fogva egészen a zenére adja magát s ilyenkor előáll az az eset, hogy e magasabb célra előkészítő zene-iskolában éveken át kell pótolnia a mulasztásokat, melyeket zenei tanulmányain a más szervezett zene-iskola okozott. Ebből világosan következik, hogy valamennyi iskolának *egyenlő szervezettel, azonos tanrendszerral kell bírni*, hogy az átlépés, illetve föllépés a magasabb fokú zene-

iskolába lehetséges legyen. A zenével csak mellékesen foglalkozó beérheti az alsó fokú képzéssel, de tanulmányainak folytatása azért lehetővé válik. Mi lenne a középiskolából, ha minden elemi iskola a maga tetszése szerint válogatna tantárgyakban és tananyagokban? Mi lenne az egyetemből, ha ugyanazt tenné valamennyi középiskola? A zene-iskolák rendszertelenségét mindenki természetes dolognak tartja; senki sem ütközik meg rajta, még a zenészek közül sem, csak azok érzik súlyát, kik magán zene-tanulmányaikat vagy valamely zene-iskolában szerzett képzettségüket a zene magasabb fokú iskoláin kívánják folytatni és tökéletesíteni. A magán zene-tanítás, valamint zene-iskoláink rendszertelensége folytán volt kénytelen az orsz. m. kir. zene-akadémia a legtöbb szakban az elemi zene-tanítást is fölvenni körébe, hogy megfelelően előkészítse növendékeit a magasabb célra. A baj oka nem épen a mesterekben rejlik; mert vannak a zenének itt-ott kitűnő tanítói, igazi mesterei, — hanem a teljes céltalanságban és rendszertelenségben.

Magyarország összes zene-iskolái, ez idő szerint valami húsz, teljesen eltérő tanrendszert követnek; nincs egyöntetűség sem a tantárgyakban, sem a tananyagban, sem az osztályrendszerben. Van egy állami, a legmagasabb művészeti képzésre törekvő és azt meg is valósító zene-iskola: az orsz. m. kir. zene-akadémia, de eddigelé csak két-három újabb keletű zene-iskola alkalmazkodott tantervével ahhoz, pedig az állami iskolákhoz való legszigorúbb alkalmazkodást minden más magánjellegű iskolától az engedély megadása *sine qua non*-jának veszik. Ezek a zene-iskolák nem állnak egymással semminemű connexusban; tanítják a zenét és éneket egyoldalúan, majdnem általában mellőzve a zenei alapos képzéshez megkívántató disciplinákat.

A zeneművészeti szakoktatás egyöntetűségének hiánya még nem oly érzékeny baj a vidéki zeneiskolákat illetőleg, mert ezek jórészt az elemi zene-oktatás közében mozognak s csak helyenként jutniak a középfokú magaslatig; de valóban viaszás helyzetet terem a fővárosi zene-iskolák között, melyek egyike sem alkalmazkodik az állami iskolához, mi által igen gyakran megtörténik, hogy végzett, sőt oklevéllel kitüntetett növendékeik, éveken át kénytelenek az állam zene-iskolájában pótolni mulasztásaikat és kiegészíteni zenei tanulmányaikat, ha állami képesítést óhajtanak nyerni. Budapest zene-iskoláinak egyöntetűvé tétele a legsürgősebben rendezendő, már azért is, mivel a legmagasabb művészeti kiképzésre,

tehát egy célra törekvő öt nagy zene-iskolája van és pedig: a a Nemzeti zenede, Magyar zene-iskola, Budai zene-akadémia, Zenedvelők egyesülete és az Orsz. m. kir. zene-akadémia; tehát valóban öt, holott az összes zenei tárgyakban való legmagasabb kiképzést illetőleg beérhetnők *egy* valóban teljes felső zene-iskolával. Páris, Róma, Berlin, Bécs, Lipcse, München a zeneművészet e valóságos emporiumai: csupán *egy* teljes zene-iskolával bírnak. Budapest öt nagy zene-iskolájában két ezernél több növendék nyer évenként zenei képzést s ezeknek csak igen csekély része lép a művészi pályára. Mi is lenne belőlük, ha mind a zene után akarna megélni Magyarországon? Nem is az a baj, hogy ily sokan tanulnak zene-iskolákban, hanem az, hogy valamennyi iskola egyrangú akar lenni, s a legmagasabb zenei képzésre törekedve öt felé oszlanak meg azok is, kik a zenére hivatásszerűen készülnek. A zene-iskolák között bizonyos versengés van, melynek a növendékek adják meg az árát. Legnagyobb részük eleinte csak dilettáns célból készül a zenére, el is végzi valamelyik zene-iskolát, de igen gyakran fordul a koczka, s az illető bizonyítványa alapján fölcsap zene-mesternek, s tanárnak nevezi magát, és senki sem kérdi tőle, hogy minő alapon teszi ezt.

A zene-iskolák egyöntetűvé tétele az államnak csak egy rendeletébe kerülne, illetőleg annak kijelentésébe, hogy elvárja tőlük, hogy tanrendszerükkel az állam intézetéhez alkalmazkodjanak. És valóban a mely zene-iskola az állam erkölcsi, esetleg anyagi támogatását sőt a nyilvánossági jog által az állam magas elismerését óhajtja — s melyik ne óhajtana e nagy előnyöket? — az saját, jól felfogott érdekében meg fogja tenni. Az így szervezett zene-iskolák a legmagasabb kiképzésnek mintegy előkészítőivé lennének s ezt minden fennakadás nélkül érhetnék el, mulasztások pótlása nélkül.

A zene-iskolák egyöntetű szervezéséből azonban még nem következnek be az, hogy az osztálybizonyítványok alapján a legmagasabb kiképzésre bocsájtassanak a jelentkezők kivétel nélkül; mert a művészeti képességnek és képzettségnek, valamint a követelményeknek is sokféle mértéke és foka van, a melyek nehezen osztályozhatók. Azután is fölvételi vizsgálat alapján kell arravalóságukat a hivatottaknak beigazolni; de a tovább haladásnak nem lesz azért akadály, olyan akadály, mely a tanrendszerre vezethető vissza.

A fővárosi és vidéki összes zene-iskolák egyöntetűvé tétele

tisztán szervezési ügy, mely könnyen végrehajtható és a zenei nevelésnek rendkívüli előnyöket biztosítana. Megtették ezt már Bajorországban, hol Würzburg és München állami iskoláit összeegyeztették; megtették ezt Franciaországban, hol a párisi conservatoire mintájára szerveztek főintézeteket Dijon, Marseille, Toulouse, Nantes, Lyon, Rouen és más városokban; megtette ezt Belgium, midőn a párisi conservatoire szerint szervezte zene-iskoláit. De megtörtént már az első lépés nálunk is, a mennyiben néhány újabb keletű zene-iskola tekintettel volt a szervezésnél az orsz. m. kir. zene-akadémia tanrendszerére és hasonlót tenni készül néhány most alakuló zene-iskola.

A zene-iskoláknak azonos tanrendszer alapján való szervezése látszólag nehézségbe ütközik, mivel az állam zene-iskolája: a m. kir. zene-akadémia a művészi célú tartja szem előtt s ezt nem lehet főleg kisebb városok zene-iskoláinak hasonlóképen kitűzni, mivel ezek majdnem kizárólagosan csupán az általános zenei műveltségnek kívánnak szolgálni. Ez a nehézség azonban csakugyan csak látszólagos; mert nem is gondolunk arra, hogy valamennyi szervezendő, valamint újjá szervezendő zene-iskola a legmagasabb művészeti képzésnek legyen iskolája, hogy a zene-iskoláknak netalán 4—5000 növendéke elé a művészi célú tűzzük ki. De nem is szükséges azért dilettáns és művészeti iskola szerint különbséget tennünk a zene-iskolák között, miként ezt Stuttgartban teszik, hol a conservatorium növendékeit képességük és tanulmányaik célja szerint a dilettáns vagy művészi osztályokba osztják be. A dolog legegyszerűbb megoldása, ha a zene-iskolák között fokozatokat állítunk föl más iskolák példája szerint. A tanrendszer valamennyi iskolában egy és ugyanaz kell, hogy legyen, így a cél is: komoly, alapos, a nemes ízlés fejlesztésére törekvő zenei nevelés. Így van ez a tudományokban is. Az elemi iskola végzi feladatát, tekintet nélkül arra, hogy vajjon folytatja-e a tanuló tanulmányait a középiskolában vagy másutt; a középiskola az általános műveltségnek áll szolgálatában, s a szakképzés, mondjuk a legmagasabb tudományos kiképzés, az egyetemen és más felső szakiskolákban veszi kezdetét. Az elemi iskola az ismeretnek egy befejezett körét adja, hasonlóképpen a középiskola és mégis lehetővé teszi a tanulónak egyik körből a másikba való föllépését; de nincs olyan elemi iskola, mely már előre megállapítaná, hogy ezek majd valamikor az egyetemre mehetnek, amazok pedig nem. Valóban elszörnyű-

ködnék a közönség, ha azt kérdenék, hogy fölületesen, rendszertelenül, vagy magasabb célra való tekintetből is taníttassanak — gyermekeik az elemi iskolában. A felelet magától értetődik s még a kérdés föltevése is abszurdumnak látszik. Nem úgy van ez a zenei nevelésben. Ez az abszurdum itt napirenden van. Maguk a szülők adják legtöbbször a zene-tanítónak azt az utasítást, hogy nem kívánják gyermekeik alapos zenetanítását, hogy beérik azzal, ha a zenei szemfényvesztésre oktatják, minden alaposságot nélkülöző, izléstelen művek játszására, minő a táncz-zene, üres, ugynevezett szalondarabok, operatőredékek átiratai s több effélék. Gyakran megesik, hogy a növendék még a skálákat sem tudja s már vesződik Chopin, Liszt nehezebb szerzeményeivel; a mi épen olyan dolog, mintha már a még írni olvasni nem tudó gyermeknek Shakespeare-t vagy Goethét adnák a kezébe és magyaráznák. A magasabb zenei kiképzésre jelentkezők legnagyobb részénél ez az irány járja s a szülők, fájdalom, gyakran már igen későn jutnak a komoly baj tudatára; a mesterek pedig ilyenkor azzal a naiv védekezéssel állnak elő, hogy nem tudták, hogy az illetőnek komoly célja van a zenével, mert akkor másként tanították volna, — mintha a művészi nevelésnek kiváltképen nem kellene mindig alaposnak lenni s a legideálisabb célú szem előtt tartani.

Zene-iskolák szervezésénél, vagy a meglevők újjászervezésénél valamennyinek egy és azonos céliránya mellett a különbséget a fokozati beosztás adná meg; e szerint az összes zene-iskolákat három fokozatban lehetne megállapítani. Az első fokozat csak alsófokú képzést adna s nevezhetnők elemi, ha úgy tetszik alsófokú zene-iskolának, és megfelelne a zene-akadémia gyakorló iskolai tanfolyamának. A második fokozat zenei középiskolának, vagy középfokú zene-iskolának volna nevezhető s tananyaga megfelelne a zene-akadémia előkészítő tanfolyamának. A harmadik fokozat a felsőbb fokú művészi és pædagogiai képzést adná és kizárólag a zene-akadémiát illetné. Ez a fokozati szervezés azonban nem zárna ki, hogy alsófokú zene-iskola ne emeltetné magasabb fokúvá, ha megfelelő tanerői vannak s ha az illető város zenei viszonyai fejlődésnek indulnak.

A zene-iskolák illetén szervezése azonban állami ellenőrzést kíván. Ez pedig miniszteri biztosok által történnék, kiket a kormány szakemberek köréből nevezne ki. E biztosok a zene-iskolákon évenként többször hospitálva megjelenének a zártkörűen tartott

évi vizsgálatokon is, és tapasztalataikról jelentéseket tennének a minisztériumnak.

A zene-iskoláknak szabályozása, tantervvel való ellátása tisztán administratív ügy és nem járna nehézségekkel. Több akadályba ütközik a meglevő zene-iskolák anyagi existenciájának biztosítása és újaknak szervezése; de ennek is van módja. Lássuk csak közelebbről. A főváros nagyobb négy magán zene-iskolája már biztos alapon áll; ezeknél az anyagi oldalra alig szükséges reflectálni s így figyelmünket inkább a vidékre fordítjuk, hol még alig van zenei élet s még egészen kezdetleges állapotok uralkodnak. Új zene-iskolák volnának szervezendők, részint a már meglevők újjá szerveztetnének *Kolozsvár, N.-Szeben, Brassó, Debreczen, Szeged, Kassa, Pozsony, Arad, Kecskemét, Nagyvárad, Pécs, Temesvár, Szabadka, Győr, Eger, Sopron, Kalocsa, Fiume* s még egy-két nagyobb városban, mondjuk vagy húsz vidéki helyen.

E vidéki zene-iskolákon azonban nem szükséges és nem is lehetne az összes tanszakokat életbe léptetni; beérhetnék közönségük szükséglete szerint a zongora, ének és vonós hangszerek tanításával, természetesen a szükséges elméleti tantárgyak felölésével. Szervezésük iniciálását nem várjuk kizárólag az államtól; megkezdhetik azt maguk a községek is, miként tették azt már több helyen; de megtehetik fiatal, energikus, vállalkozó szellemű zene-pædagogusok, mondjuk zene-tanárok és művészek, miként már némely helyen erre utánpótlásra méltó példákat hozhatnánk fel, fiatal zenészeket, kik mindent megmozgatva, már 2—3 városban fejlettebb, szép jövővel bíró zenei viszonyokat teremtetek. Ezek a zene-iskolák nagy szolgálatot tennének a zenei ügynek. Hány zenei tehetség kallódik el a vidéken, mert nem ismerik föl s hány nem fejlődhetik ki, mert nincs módjában tanulmányai céljából a fővárosba jönni. Ha minden zene-iskolához csak 4—5 zenetanár alkalmazására gondolunk, akkor a húsz vidéki zene-iskola vagy száz zenetanárnak nyújtana alkalmazást, kiktől a zenetanítás mellett a zeneirodalom művelését is várjuk.

A részint szervezésre, részint újjá szervezésre javasolt húsz zene-iskola soknak látszik, de valóban még sem az. Hiszen van már most is annyi, de nincs rendszerük; azért leginkább csak újjá szervezésről van szó. A legtöbb zene-iskolában tanítanak úgy a hogy zongorázni, hegedülni és helyenként éneket s ezzel aztán talán egy kevés zene-elmélet mellett rendesen ki van merítve

az egész zenetudomány. A legtöbb városban alig akad egy-egy jóra való zenemester s így nagyon sok fiatal erő, kiben kiváló zenei tehetség van, kénytelen más, nem megfelelő pályára lépni. A mivelt külföldre minden valamire való városában jól rendezett zene-iskolákat találunk. Ott van Bajorországban a kis Würzburg, melynek 7—800 növendékből álló conservatoriuma van; fölkeresik a világ minden részéből, s ellátja előadásával a kis város mindennemű zenei szükségleteit.

A vidéki zene-iskolák szervezésének létfeltétele a megfelelő zenetanárokról való gondoskodás. S ezzel áttérünk a zenetanárképzés ügyére.

(Vége köv.)

DR. HARRACH JÓZSEF.

A TANÍTÓI NYUGDÍJTÖRVÉNY REVISIÓJA.

Népnevelésünk haladásának legszembeötlőbb jelensége, hogy észrevettük a tanítóhiányt; ma már tudjuk, hogy ha minden száz, iskolába járásra kötelezett gyermekre egy tanítót számítunk is, ezer új tanítói állomást kell szerveznünk.

Szomorú vígasztalásunk, hogy nincs pénzünk ennyi rengeteg tanítói állomás rendszerezésére, mert ha szerveznők is az állásokat, nem kapnánk rájuk tanítókat. A tanítóhiány olyan arányokat öltött, hogy már a fennálló iskolákat sem tudjuk ellátni tanítókkal; a 300 frtos tanítói állomásokra kihirdetett pályázatok meddők maradnak, sőt gyakori eset, hogy a 400 frtos állásokra sincsenek pályázók.

A tanító-hiány azonban, miként említém, nem új dolog, csupán szembeötlőbbé vált a fejlődés, a haladás folyamán. Míg egy-egy 4—5 száz tanköteles gyermekkel bíró községben *egy* kántor-tanító tanította azokat a gyermekeket, a kiket szüleik eléje felvittek, a többi gyermek pedig szabadon nőtt az utcán, mint a csikó a pusztán; míg az úgynevezett «vad-tanítók», kapát-kaszát megúnt földműves munkások, szárszámaikat beírott vándor-legények, szívesen látott vendégek voltak a 80—100 frttal javadalmazott tanítói állásokon; míg a magyar nyelvet nem tudó tanítók a pályán megtűrettek: addig nem láttuk a tanítóhiányt. Mikor azonban arra a gondolatra jöttünk, hogy ha a törvény minden iskola-soros gyermeket kötelez az iskolába járásra, gondoskodnunk kell róla, hogy minden gyermeknek legyen iskolája és egymásután szerveztük az új tanítói állomásokat; mikor beláttuk, hogy a vadtanítók vezetése alatt álló iskolák meg nem érdemlik az iskola nevet, s a paedagógiának ezen született mestereit kezdtük visszaszorítani eredeti foglalkozásaikhoz; mikor a magyar nyelvet oktatási képességgel nem bíró idősebb tanítókat «a jól

